

Литвинчук А. О.

кандидат економічних наук, старший дослідник, директор
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, a.litvinchuk@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7523-558X>

Гапон В. В.

кандидат педагогічних наук, начальник відділу освітнього інформаційного забезпечення
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, v.gapon@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Пронь Н. Б.

кандидат економічних наук, учений секретар ДНУ «Інститут освітньої аналітики»,
Київ, Україна, n.pron@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9413-8793>

Барабаш О. А.

заступник начальника відділу освітнього інформаційного забезпечення
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, o.barabash@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2545-0369>

Читаєва К. Г.

завідувач сектора фінансово-економічної звітності відділу освітнього інформаційного
забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, k.chitaeva@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0688-8269>

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Статтю присвячено моніторингу фінансового забезпечення закладів вищої освіти (ЗВО), які належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України (МОН) та фінансуються за бюджетними програмами КПКВК 2201160 «Підготовка кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики» і КПКВК 2201280 «Підготовка кадрів Київським національним університетом імені Тараса Шевченка». На підставі низки наукових джерел вивчено переваги й недоліки різних систем фінансового забезпечення вищої освіти, досліджено основні показники, які визначають сучасний стан і тенденції розвитку діяльності ЗВО в Україні та зарубіжних країнах. Європейський досвід запровадження механізмів фінансування із державного бюджету свідчить про використання різноманітних економічних моделей розподілу коштів в умовах реформування системи фінансування вищої освіти та приведення її у відповідність зі світовими стандартами якості освіти. Інформаційною базою дослідження слугували дані річної фінансово-економічної звітності ЗВО за 2021–2023 рр. Аналіз показників виконано в розрізі визначених груп ЗВО, як-от: ЗВО м. Києва; ЗВО університетських міст (Дніпро, Львів, Одеса, Харків), ЗВО міст – обласних центрів; ЗВО в інших містах. У дослідженні визначено структуру державного фінансування для ЗВО системи МОН та проаналізовано видатки із загального і спеціального фондів державного бюджету на підготовку здобувачів вищої освіти у ЗВО; видатки на оплату праці педагогічних та науково-педагогічних працівників; видатки на стипендії тощо. Виконано розрахунок середньорічного приведеного контингенту студентів, середньої місячної заробітної плати педагогічних і науково-педагогічних працівників, середньорічної вартості підготовки одного здобувача вищої освіти.

© Литвинчук А. О., Гапон В. В., Пронь Н. Б., Барабаш О. А., Читаєва К. Г., 2024

Ключові слова: вища освіта, здобувачі вищої освіти, освітні послуги, педагогічні та науково-педагогічні працівники, контингент студентів, фінансове забезпечення, вартість підготовки фахівців, заробітна плата.

JEL classification: H41, H52, I22, I28, J30, R11.

DOI: 10.32987/2617-8532-2024-6-63-80.

Система вищої освіти відіграє важливу роль у підготовці фахівців для низки галузей національної економіки. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», фінансування державних закладів вищої освіти (ЗВО) здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг із підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, із дотриманням принципів цільового й ефективного використання коштів, публічності та прозорості в прийнятті рішень [1].

Теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення вищої освіти є предметом уваги багатьох науковців. Вагомий внесок у вивчення цієї проблематики зробили такі вітчизняні дослідники, як З. Варналій, Л. Попович, О. Грабчук, К. Громошенко, О. Заруцька, С. Качула, Ю. Коваленко, О. Красільник, Л. Лешанич, Л. Лисяк, І. Мягких, Я. Петрова, І. Савченко, Я. Тицька, О. Чумак, М. Шкода та ін. [2–7].

Окрему увагу вчених привертають питання вдосконалення методології розрахунку вартості освітніх послуг, бюджетування та обліку витрат на їх надання. Ці аспекти висвітлено, зокрема, у працях Л. Ловінської та І. Парасій-Вергуненко [8; 9].

Ряд зарубіжних науковців, а саме Б. Коллінз, Дж. Фонтан і К. Дортч [10], Т. Естерманн та Е. Беннетот Прувот

[11], вивчали моделі фінансування університетів, досліджували структуру розподілу й використання фінансових ресурсів і запропонували шляхи залучення додаткових надходжень, зокрема від надання освітніх та інших послуг.

З. Варналій і О. Красільник досліджують способи оптимізації фінансування державних ЗВО України. Ними запропоновано систему фінансування за результатами діяльності з досягненням окремих показників функціонування ЗВО, як-от: дані фінансування попереднього року, дані результативності, дані витратності. Науковці зазначають, що ця інформація має бути адекватною, чіткою, зрозумілою та вимірюваною, а показники результативності роботи – віддзеркалювати якісну діяльність ЗВО. Такими показниками можуть бути: результати зовнішнього незалежного оцінювання абітурієнтів, чисельність працевлаштованих випускників, обсяг позабюджетних надходжень, міжнародна активність, науково-дослідна діяльність та ін. На їхню думку, така система фінансування сприятиме прозорішому розподілу фінансових ресурсів. При цьому необхідне фінансування мають отримати заклади з найвищими результативними показниками діяльності [2].

Ю. Коваленко та Л. Попович досліджують проблеми й напрями вдосконалення фінансування вітчизняних ЗВО. Ними охарактеризовано по-

точний стан розвитку вищої освіти та з'ясовано, що в Україні вона перебуває на стадії реформування й зазнає структурних змін на всіх рівнях системи. Розглядаючи основні проблеми, притаманні вітчизняній системі освіти, науковці до загальних проблем віднесли: низький рівень інтернаціоналізації вітчизняних ЗВО, моральний і матеріальний знос основних та нематеріальних активів, повільність темпів розвитку освіти порівняно зі стрімкою модернізацією сучасного суспільства, низьку якість освіти порівняно з освітніми системами розвинутих країн світу, низький рівень підготовки випускників. До фінансових проблем науковцями віднесено: незбалансованість джерел фінансування вищої освіти (значне переважання державної частки), недостатнє фінансування інноваційних потреб ЗВО та розвитку науково-педагогічного персоналу, відсутність чіткої стратегії фінансування. На основі проведеного аналізу авторами запропоновано ключові напрями вдосконалення механізму фінансування ЗВО в Україні, а саме: перехід від принципу утримання ЗВО за кошти державного бюджету до державної підтримки в реальному обсязі; удосконалення й поглиблення автономії ЗВО; розширення їх самостійності за рахунок наявних ресурсів, зокрема коштів бюджету; провадження різних видів діяльності, що приносить прибуток; стимулювання участі ЗВО у формуванні національної інноваційної системи [3].

К. Громовенко, Я. Тицька аналізують сучасні тенденції підтримки розвитку фінансування вищої освіти в ЄС. Ними розглянуто моделі адаптивного переходу ЗВО до сучасних умов функціонування з використанням доступ-

них засобів і методів. Запропоновані три сценарії фінансування університетів показують, що стратегія фінансування ЗВО в сучасних умовах динамічного розвитку має перейти від традиційної моделі державного фінансування (пропозиція) через трансформацію до фінансування на основі соціально-економічних механізмів за допомогою різних інструментів. Дослідники наголошують, що країни ЄС використовують різні стратегії фінансування та не мають універсального механізму. Обсяг фінансування ЗВО може залежати як від кількісних (чисельність студентів), так і від якісних (кількість кредитів, дипломів) показників. Також існують механізми розподілу державних коштів на основі результатів навчання, поєднання різних інструментів фінансування в контексті конкретної країни, включаючи соціально-економічні механізми фінансування на основі попиту. Дослідники зазначають, що ефективний процес управління ресурсами ЗВО має базуватися на стратегічних і фінансових орієнтирах, які передбачають розроблення та реалізацію низки заходів поточної діяльності закладу, спрямованих на досягнення нормальної стійкості системи фінансування й збільшення конкурентних переваг ЗВО. З цією метою науковцями розроблено схему формування стратегії розвитку ЗВО та запропоновано методику розрахунку науково-освітньої ефективності діяльності закладу, яка включає три фундаментальні категорії: якість розвитку ЗВО; попит на наукову діяльність; масштабність, сталість наукової діяльності [4].

Автори праці [5] зазначають, що виклики, пов'язані із загостренням дефіциту фінансових ресурсів, ви-

магали підвищення ефективності фінансування вищої освіти в європейських країнах. У дослідженні наголошується, що диверсифікація джерел фінансування ЗВО є світовою тенденцією задоволення їхніх фінансових потреб. Також зазначено, що в більшості країн світу ЗВО мають фінансову автономію, яка сприяє залученню додаткових фінансових ресурсів для задоволення потреб наукових досліджень, підвищення якості освітніх послуг. За допомогою кластерного аналізу дослідники згрупували європейські країни за особливостями фінансування вищої освіти, а саме:

- у більшості європейських країн обсяг фінансування залежить від набору показників, досягнутих ЗВО (чисельність студентів, чисельність випускників, обсяг і результати наукової діяльності тощо);

- відповідно до формули фінансування кошторис закладу узгоджується із фінансовим органом (Велика Британія, Німеччина, Іспанія, Мальта, Естонія);

- обсяг фінансування визначається фінансовим органом на основі кошторису витрат ЗВО за попередні роки (Данія, Ісландія, Норвегія, Португалія);

- обсяг фінансування визначається на договірних засадах між органом фінансування та ЗВО з урахуванням потреби у фахівцях відповідних спеціальностей (Болгарія, Естонія, Латвія, Литва).

Л. Лешанич, І. Мягких і М. Шкода [6] проаналізували реформування системи фінансування вищої освіти в Україні на предмет відповідності світовим стандартам якості освіти. Дослідження базується на порівняльному аналізі систем фінансу-

вання вітчизняних та іноземних ЗВО. На думку науковців, запозичення зарубіжного досвіду в Україні зробить фінансування прозорішим і дасть можливість розподілити його за критеріями якості надання освітніх послуг. Оскільки держава не в змозі компенсувати всі потреби у фінансових ресурсах вітчизняних ЗВО, потрібно активніше залучати приватні інвестиції в освіту, навчання й високі технології. Крім того, доцільним є проведення досліджень, міжнародних консультацій, моделювання та обговорення принципової схеми й механізму фінансування вищої освіти в Україні.

І. Савченко та О. Чумак аналізують механізм фінансування вищої освіти в умовах її реформування й функції державних органів влади. На їхню думку, роль держави під час фінансування має полягати в оцінюванні ЗВО за результатами їхньої роботи (навчальної, організаційної, наукової) на підставі конкуренції. Ключовим має стати оцінювання навичок здобувачів освіти після закінчення закладу. Науковці окреслюють ймовірні умови й позитивні наслідки вдосконалення державного механізму фінансування вищої освіти в Україні [7].

Дослідження Л. Ловінської та І. Парасій-Вергуненко спрямовані на вдосконалення порядку визначення орієнтовної середньої вартості підготовки одного здобувача вищої освіти шляхом поліпшення структури вартості освітньої послуги як базового показника розподілу бюджетних коштів державними замовниками між ЗВО [8; 9]. Авторами доведено, що реформування фінансування освіти потребує комплексного підходу та має передбачати вдосконалення ме-

тодології не лише розрахунку вартості освітніх послуг, а й бюджетування та обліку витрат на їх надання. Для цього доцільно наблизити розрахунки середньої вартості підготовки одного здобувача до реальної інформаційної бази, а саме бухгалтерського обліку витрат за національними й міжнародними стандартами, та взяти до уваги особливості нормативно-правового поля діяльності бюджетних установ. Наголошено, що визначення вартості підготовки одного отримувача освітньої послуги має стати основою нормативного фінансування освітніх послуг на базі формульного розподілу бюджетних коштів між окремими ЗВО. Це сприятиме прозорості й об'єктивності зазначеного процесу та застосуванню єдиного підходу до всіх ЗВО з урахуванням специфіки освітнього процесу за окремими спеціальностями й напрямками підготовки.

Нами та рядом науковців ДНУ «Інститут освітньої аналітики» впродовж останніх років проводилися аналітичні дослідження щодо фінансування сфери вищої освіти, вивчалися питання методології розрахунку вартості підготовки фахівців, аналізувалися показники виконання державного замовлення на підготовку здобувачів і порівнювалися розміри плати за навчання на контрактній основі з вартістю підготовки за державним замовленням для здобувачів вищої освіти [12–14].

Отже, фінансуванню вищої освіти приділяється постійна увага у зв'язку з її трансформацією, й це є пріоритетним напрямом діяльності будь-якої держави в пошуку шляхів підвищення економічної ефективності використання цих коштів. Однак, від-

даючи належне науковим дослідженням і практичній цінності вагомому доробку вчених, варто детальніше розглянути фінансування державних університетів із урахуванням різних джерел формування їхніх фінансових ресурсів на підставі реальних та достовірних даних фінансово-економічної звітності ЗВО, які належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України (МОН).

Метою нашої статті є проведення порівняльного аналізу фінансування закладів вищої освіти на базі ключових показників фінансової звітності.

Розміри бюджетних призначень на підготовку фахівців із вищою освітою встановлюються в Державному бюджеті України на відповідний рік. Залучені кошти спрямовуються на провадження статутної діяльності ЗВО в порядку й на умовах, визначених законодавством і статутом цього закладу. До елементів доходів від основної та допоміжної діяльності ЗВО належать: кошти, одержані за навчання студентів на контрактній основі; кошти за науково-дослідні роботи, що виконуються закладом на замовлення підприємств і організацій; доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень; кошти, отримані від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання; дотації з місцевих бюджетів; кредити та позички банків; доходи від розміщення на депозитних вкладах тимчасово вільних позабюджетних коштів; грантові угоди тощо.

У 2020–2021 рр. було запроваджено та апробовано формульну систему розподілу державного фінансування у сфері вищої освіти [15]. Формульний механізм розподілу бюджетних коштів полягає в тому, що більшу

частину бюджетних коштів ЗВО отримують гарантовано для покриття базових видатків, а решта розподіляється залежно від показників їхньої діяльності. Серед них: масштаб діяльності закладу (розрахунковий контингент студентів, які навчаються за державним замовленням), позиції в міжнародних рейтингах, обсяг залучених із альтернативних джерел коштів, наукова діяльність, показник регіональної підтримки, показник працевлаштування випускників тощо. За формульного розподілу головний розпорядник бюджетних коштів має право встановлювати мінімальний і максимальний рівні фінансування для ЗВО.

Однак механізм формульного розподілу бюджетних коштів було призупинено в березні 2022 р. у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Розподіл фінансування між ЗВО за формульним принципом повертається з 2024 р. [16]. Зокрема, передбачається вдосконалити формулу розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між ЗВО. Основні зміни стосуються визначення показників міжнародного визнання, регіональної підтримки, наукової діяльності, працевлаштування випускників; фінансування підготовки здобувачів вищої освіти новоутвореними та реорганізованими закладами; розподілу коштів для ЗВО приватної форми власності, що готують здобувачів за державним замовленням; урахування особливостей воєнного часу [17].

За допомогою нової моделі фінансування держава прагне підвищити адресність використання державних коштів у частині фінансування державного замовлення, підтрим-

ки пільгових категорій здобувачів, збільшити гнучкість у частині державних грантів та ефективність використання бюджетних коштів [18].

Наше аналітичне дослідження присвячено моніторингу фінансово-економічних показників діяльності ЗВО, що належать до сфери управління МОН і фінансуються за бюджетними програмами КПКВК 2201160 «Підготовка кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики» і КПКВК 2201280 «Підготовка кадрів Київським національним університетом імені Тараса Шевченка» у період 2021–2023 рр.

Інформаційною базою для проведення досліджень слугували показники щорічних звітних форм фінансово-економічної звітності ЗВО, а саме:

- форми № 2д «Звіт про надходження та використання коштів загального фонду»;
- форми № 3-2 «Звіт про виконання плану по штатах і контингентах закладів підготовки і підвищення кваліфікації кадрів»;
- форми № 4-1д «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги»;
- форми № 4-2д «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень»;
- форми № 4-3д «Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду»;
- форми № 4-4д «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів».

У ході дослідження було проаналізовано як абсолютні показники, так і розрахункові, а саме: касові

видатки загального та спеціального фондів; чисельність студентів у ЗВО; середньорічний приведений контингент студентів; середньорічну кількість ставок педагогічних і науково-педагогічних працівників; поточні витрати, зокрема на оплату праці працівників ЗВО; розмір середньої місячної заробітної плати педагогічних та науково-педагогічних працівників; середньорічну вартість підготовки одного здобувача вищої освіти тощо. Аналіз показників виконано в цілому по ЗВО системи МОН і за основними групами закладів: ЗВО м. Києва, ЗВО університетських міст (Дніпро, Львів, Одеса, Харків), ЗВО міст – обласних центрів, ЗВО в інших містах.

Зведені дані фінансово-економічної звітності свідчать, що обсяги касових видатків ЗВО із загального фонду державного бюджету за досліджуваними бюджетними програмами впродовж 2021–2023 рр. зменшувалися (рис. 1).

Виконані розрахунки свідчать, що 2022 р. касові видатки ЗВО із загального фонду державного бюджету скоротилися на 3,32 % порівняно з попереднім 2021 р., а в 2023 р. – на 9,74 % відносно 2022 р. Зазначимо, що у 2021 р. у складі касових видатків було профінансовано капітальні видатки, які становили лише 0,19 %

(40 млн грн) загальної суми касових видатків. З 2022 р. планувалося фінансування капітальних видатків для ЗВО через нову бюджетну програму – КПКВК 2201140 «Фонд розвитку закладів фахової передвищої та вищої освіти» в обсязі 250 млн грн, але у зв'язку зі збройною агресією рф проти України фінансування цієї програми у 2022 р. було скорочено на 100 %, а в 2023 р. видатки на вказану програму навіть не планувалися.

У 2022 р. касові видатки спеціального фонду зменшилися на 13,52 % порівняно з 2021 р., а в 2023 р. збільшилися на 27,93 % відносно 2022 р. У цілому за два роки спостерігається зростання видатків зі спеціального фонду на 10,64 %.

Структуру зведених поточних видатків ЗВО із загального фонду державного бюджету впродовж 2021–2023 рр. показано на рис. 2.

Розрахунки свідчать, що найбільше поточних видатків загального фонду було спрямовано на оплату праці та нарахування на заробітну плату. Так, у 2021 р. ці видатки становили 89,22 % їх загального обсягу, у 2022 р. – 89,88, у 2023 р. – 92,2 %. Упродовж досліджуваного періоду касові видатки на оплату праці й нарахування на заробітну плату зменшувалися відносно попереднього року. Так, у 2022 р. спостерігалось їх

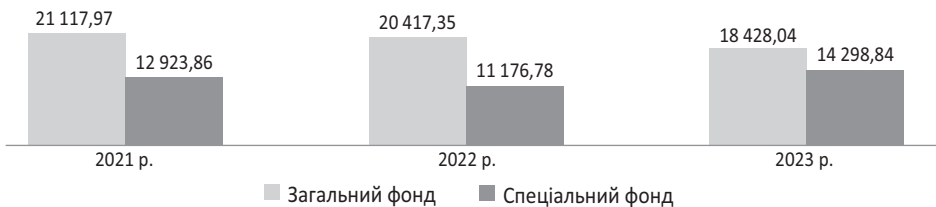

Рис. 1. Динаміка обсягів касових видатків ЗВО із загального та спеціального фондів державного бюджету протягом 2021–2023 рр., млн грн
Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

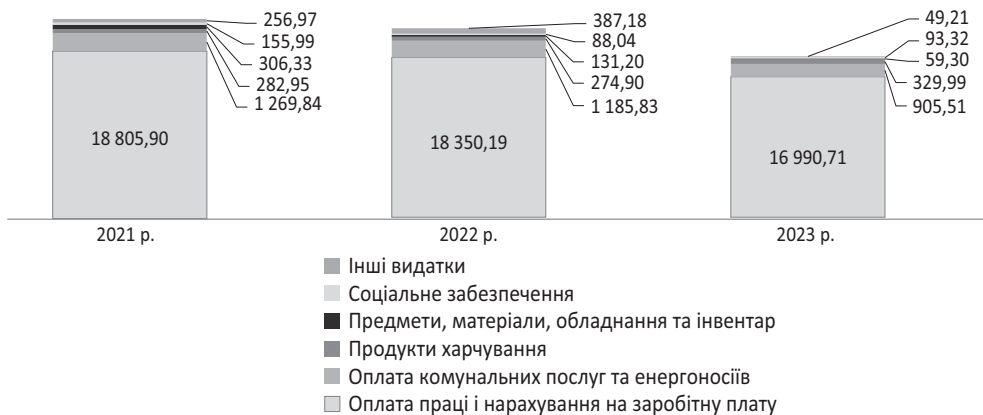

Рис. 2. Структура касових видатків споживання ЗВО із загального фонду державного бюджету протягом 2021–2023 рр., млн грн
Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

зменшення на 2,42 %, у 2023 р. – на 7,41 %. А за два роки фінансування оплати праці з нарахуваннями скоротилося на 9,65 %.

На рис. 3 відображено зведені обсяги надходжень до спеціального фонду ЗВО за досліджуваними бюджетними програмами в розрізі видів надходжень: кошти, отримані як плата за послуги; кошти, отримані за іншими джерелами власних надходжень; інші надходження спеціального фонду; кошти, отримані на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів.

Виконані нами розрахунки показують, що обсяги надходжень до спеціального фонду ЗВО зменшились у 2022 р. на 3,38 % порівняно з 2021 р., але у 2023 р. збільшилися на 36,32 % відносно 2022 р. Найбільшу частку надходжень становлять кошти, отримані як плата за послуги. У 2022 р. відбулося незначне зменшення надходжень за цим видом – на 4,19 % порівняно з 2021 р., а в 2023 р. спостерігалось їх істотне зростання – на 30,85 % відносно 2022 р.

Контингент здобувачів освіти є ключовим показником для розподі-

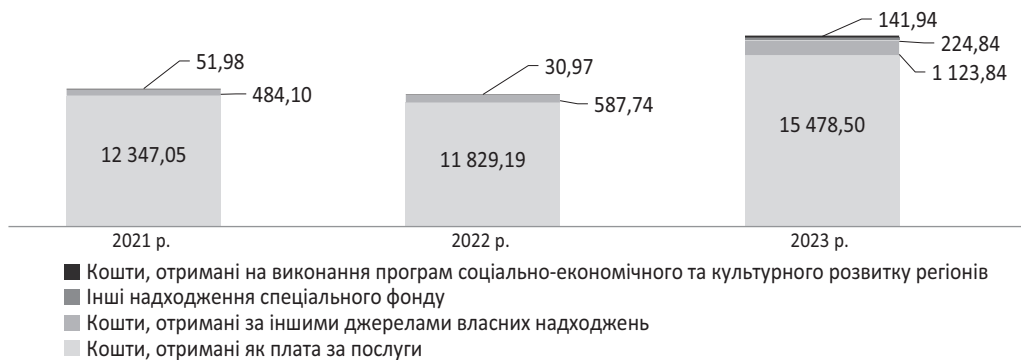

Рис. 3. Структура зведених обсягів надходжень до спеціального фонду ЗВО протягом 2021–2023 рр., млн грн
Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

лу фінансування між ЗВО. На рис. 4 показано, як змінювалася протягом 2021–2023 рр. чисельність студентів, що навчалися у ЗВО системи МОН за кошти державного бюджету та за кошти фізичних і юридичних осіб.

Розрахунки свідчать, що загальна чисельність студентів, які навчалися за кошти державного бюджету, у 2022 р. зросла на 32 235 осіб (10,78 %) порівняно з 2021 р., а в 2023 р. спостерігалось її незначне скорочення, на 4 036 осіб (1,22 %) відносно 2022 р.

Загальна чисельність студентів, що здобували освіту за кошти юридичних і фізичних осіб, упродовж досліджуваного періоду збільшувалася щороку. Так, у 2022 р. чисельність студентів за контрактом зросла на 35 772 особи (9,37 %) порівняно

з 2021 р., а в 2023 р. – на 50 000 осіб (11,97 %) відносно 2022 р.

На рис. 5 наведено динаміку чисельності студентів, які здобували освіту за кошти державного бюджету протягом досліджуваного періоду, у розрізі груп ЗВО.

Як бачимо на рис. 5, найбільший контингент студентів притаманний ЗВО університетських міст і міст – обласних центрів та, незважаючи на війну, залишається стабільним. У закладах м. Києва й інших міст у 2023 р. спостерігалось зменшення чисельності студентів на 3,88 та 5,24 % відповідно.

На рис. 6 відображено динаміку чисельності студентів, що здобували освіту за кошти юридичних і фізичних осіб протягом досліджуваного періоду, у розрізі груп ЗВО.

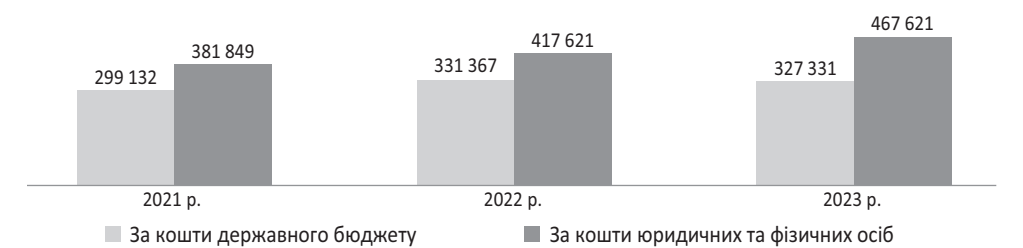

Рис. 4. Динаміка чисельності студентів ЗВО системи МОН, які здобували освіту (загалом по Україні), у 2021–2023 рр., осіб

Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

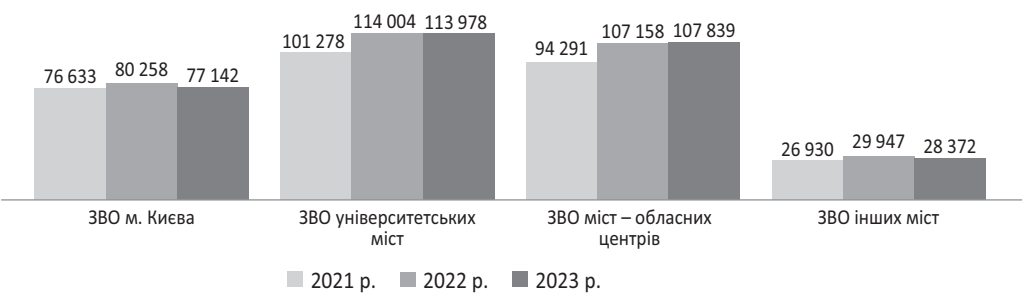

Рис. 5. Динаміка чисельності студентів ЗВО, які здобували освіту за кошти державного бюджету, у розрізі груп ЗВО у 2021–2023 рр., осіб

Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

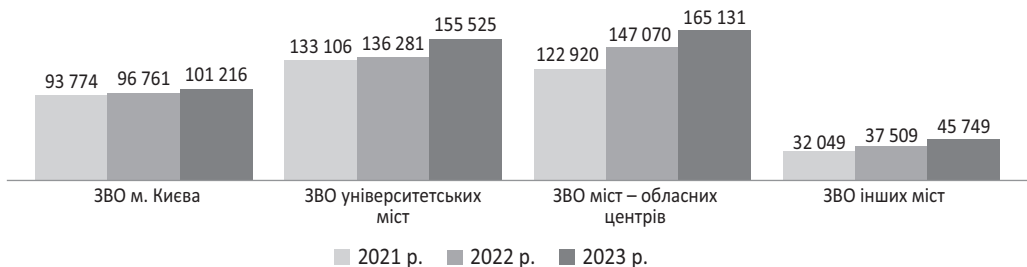

Рис. 6. Динаміка чисельності студентів ЗВО, які здобували освіту за кошти юридичних і фізичних осіб, у розрізі груп ЗВО у 2021–2023 рр., осіб
Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

Виконані розрахунки показують, що впродовж досліджуваного періоду відбулося збільшення чисельності студентів, які навчалися за кошти юридичних та фізичних осіб, у всіх групах ЗВО, зокрема у ЗВО м. Києва – на 7,84 %, у ЗВО університетських міст – на 16,84, у ЗВО міст – обласних центрів – на 34,34, у ЗВО інших міст – на 42,74 %.

Загалом по Україні у ЗВО системи МОН у 2022 р. налічувалося 39 403,17 середньорічних ставок педагогічних і науково-педагогічних працівників за рахунок коштів загального фонду із середньою заробітною платою

19 791 грн, а в 2023 р. – 38 878,03 ставок із середньою зарплатою 18 674 грн. Отже, за цей період спостерігається скорочення кількості середньорічних ставок педагогічних працівників на 525,14 од. (1,33 %) та зменшення середньої заробітної плати цих працівників на 1 117 грн (5,64 %).

На рис. 7 відображено динаміку середньорічної кількості ставок та середньої заробітної плати в розрізі груп ЗВО у 2022 і 2023 рр.

Згідно з рис. 7, у групах ЗВО м. Києва та університетських міст спостерігається скорочення середньорічної кількості ставок педпра-

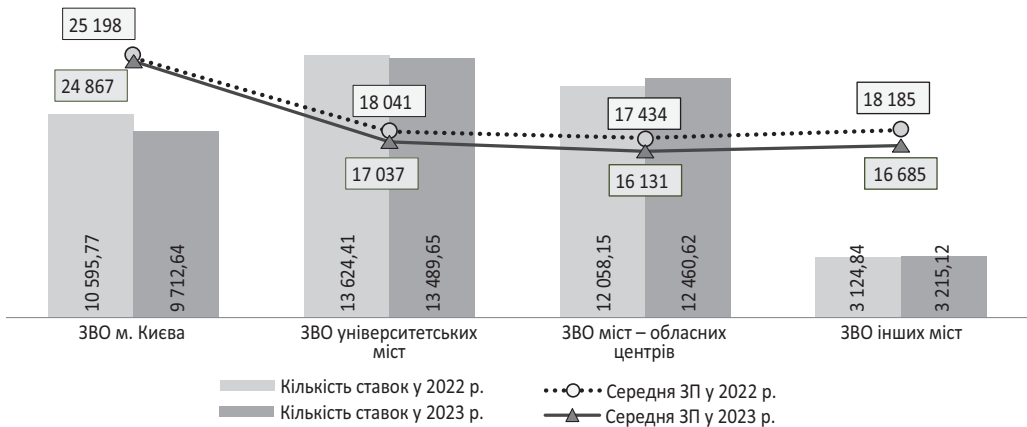

Рис. 7. Середньорічна кількість ставок та середня заробітна плата педагогічних і науково-педагогічних працівників за рахунок коштів загального фонду у 2022 та 2023 рр., од., грн
Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

цівників на 883,13 од. (8,33 %) і на 134,76 од. (0,99 %) відповідно. У двох інших групах зафіксовано підвищення цього показника, а саме: у групі ЗВО міст – обласних центрів – на 402,47 од. (3,34 %), у групі ЗВО інших міст – на 90,28 од. (2,89 %).

Середня заробітна плата педагогічних і науково-педагогічних працівників у розрахунку на одну ставку загалом по Україні дорівнювала у 2022 р. 19 791 грн, у 2023 р. – 18 674 грн. Заробітна плата впродовж двох років перевищувала середнє значення по Україні тільки в групі ЗВО м. Києва на 27,32 та 33,16 % відповідно у 2022 і 2023 рр. В інших групах цей показник менший за середнє значення по Україні, зокрема в групі ЗВО міст – обласних центрів – на 11,91 і 13,62 %, у групі ЗВО інших міст – на 8,11 та 10,65 %, у групі ЗВО університетських міст – на 8,84 і 8,77 %.

Проведений аналіз також виявив зменшення заробітної плати у 2023 р. порівняно з 2022 р. у ЗВО всіх груп,

зокрема в групі ЗВО м. Києва – на 331 грн (1,31 %), університетських міст – на 1 004 грн (5,57 %), міст – обласних центрів – на 1 303 грн (7,47 %), інших міст – на 1 500 грн (8,25 %).

Розглянемо середню вартість підготовки одного фахівця з вищою освітою за кошти загального фонду державного бюджету й середньорічний приведений контингент студентів, які здобували освіту у 2022 і 2023 рр., у розрізі груп ЗВО (рис. 8).

У 2023 р. розрахована середня вартість підготовки одного здобувача вищої освіти загалом по Україні становила 60 405 грн, що на 16,1 % менше ніж у 2022 р. (71 994 грн). Найістотніше зменшення вартості зафіксовано у ЗВО університетських міст – на 18,89 %, далі за ранжуванням ідуть ЗВО інших міст (на 17,7 %), ЗВО міст – обласних центрів (на 16,61 %) та ЗВО м. Києва (на 10,45 %).

Порівнюючи середню вартість підготовки одного студента у визначених групах ЗВО із середнім значенням по Україні, можна констатувати,

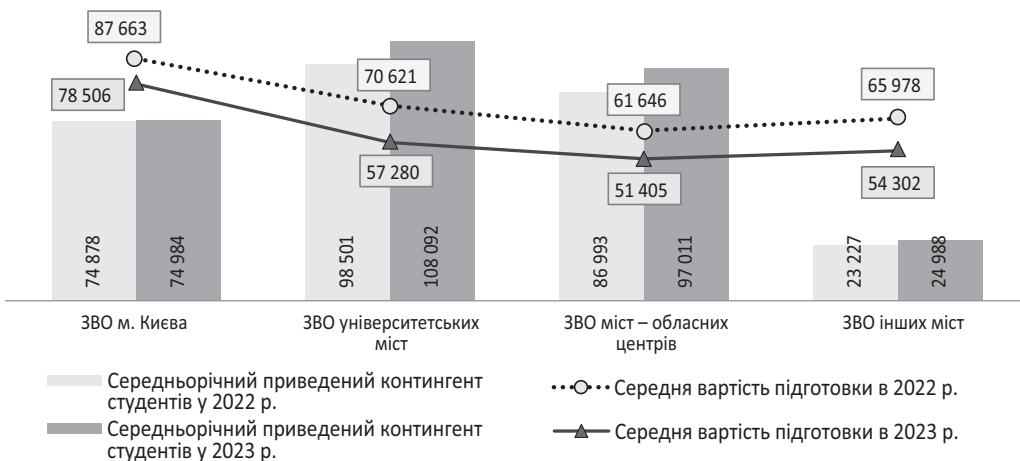

Рис. 8. Середньорічний приведений контингент студентів та середня вартість підготовки одного студента в розрізі груп ЗВО у 2022 і 2023 рр., осіб, грн

Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

що для ЗВО м. Києва вона більша майже на 30 %. В інших групах цей показник є меншим від середнього, а саме: у ЗВО університетських міст – на 5,17 %, у ЗВО інших міст – на 10,1, у ЗВО міст – обласних центрів – на 14,9 %.

У групі ЗВО м. Києва налічувалося 20 закладів. У більшості закладів цієї групи (13 ЗВО) середня вартість навчання одного студента коливається від 45 тис. до 70 тис. грн, у чотирьох ЗВО – від 70 тис. до 90 тис. грн, у трьох – понад 90 тис. грн.

У групі ЗВО університетських міст налічувалося 46 закладів, із них у 24 ЗВО вартість навчання одного студента перевищує середнє значення по групі.

Показники середньорічного приведенного контингенту студентів та середньої вартості підготовки одного здобувача вищої освіти в групі ЗВО університетських міст відображено на рис. 9.

Найвища середня вартість підготовки одного здобувача серед ЗВО університетських міст спостерігалася в Одесі – 65 680 грн, що на

14,65 % більше від середнього показника по групі. У Дніпрі вона становила 60 088 грн (на 4,9 % більше від середнього показника); у Львові – 59 130 грн (на 3,23 % більше); у Харкові – 51 992 грн (на 9,23 % менше за середній показник по групі).

У групі ЗВО міст – обласних центрів налічувалося 49 закладів, із них у 21 ЗВО середня вартість навчання одного студента перевищувала середній показник по групі. У більшості закладів (28 ЗВО) середня вартість навчання одного студента коливається від 40 тис. до 50 тис. грн; у 13 ЗВО – від 50 тис. до 60 тис. грн; у трьох ЗВО – від 60 тис. до 70 тис. грн; у п'яти – понад 70 тис. грн.

У групі ЗВО інших міст налічувалося 23 заклади, з них у 17 ЗВО вартість навчання одного студента перевищує середній показник по групі. У більшості закладів (9 ЗВО) цей показник перебуває в діапазоні від 50 тис. до 60 тис. грн; у шести ЗВО – від 30 тис. до 50 тис. грн; у чотирьох – від 60 тис. до 70 тис. грн і ще в чотирьох – понад 70 тис. грн.

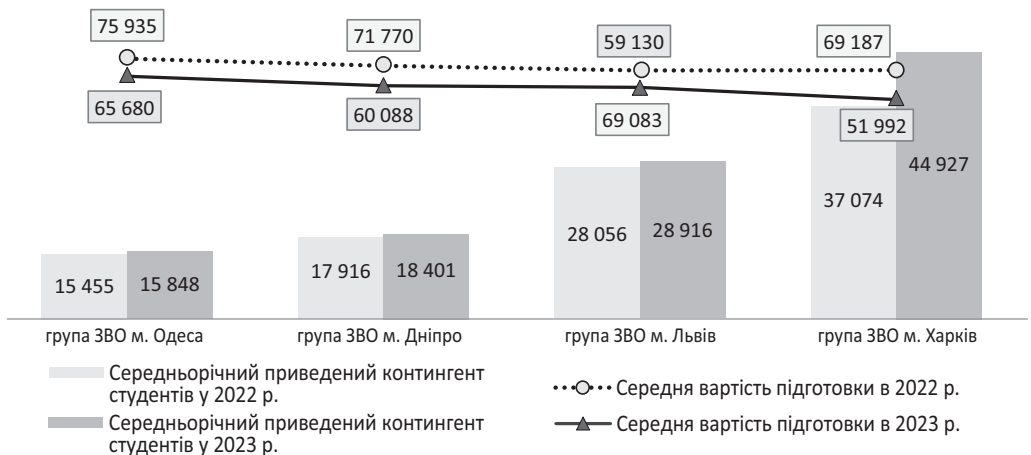

Рис. 9. Середньорічний приведений контингент студентів та середня вартість підготовки одного студента у ЗВО університетських міст у 2022 і 2023 рр., осіб, грн
Побудовано авторами за даними бюджетної звітності.

Розглянемо видатки на виплату стипендій студентам ЗВО впродовж 2021–2023 рр. у розрізі груп ЗВО (таблиця).

Наведені в таблиці дані свідчать, що загалом по Україні у 2022 р. спостерігалось збільшення видатків на виплату стипендій студентам порівняно з 2021 р. (на 35,53 %) та зменшення у 2023 р. порівняно з 2022 р. (на 4,65 %).

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків:

1. Вітчизняними й зарубіжними вченими доведено, що розвиток системи вищої освіти більшою мірою залежить від достатнього фінансового забезпечення, яке дає можливість ЗВО надавати якісні освітні послуги з підготовки фахівців, утримувати висококваліфікований педагогічний і науково-педагогічний персонал, розвивати його інтелектуальний потенціал, підтримувати в належному стані матеріально-технічну базу ЗВО, проводити фундаментальні й прикладні наукові дослідження тощо.

2. Реформування системи фінансування вищої освіти відбувається в умовах інтеграції України в європейський простір; відповідними законодавчими актами запроваджено формульний розподіл бюджетних коштів між ЗВО, що є більш прозорим

і дієвим способом спонукати заклади до надання якісних освітніх послуг та набору контингенту студентів.

3. Відбувається трансформація мережі ЗВО за рахунок об'єднання й укрупнення закладів із незначним контингентом студентів і недостатніми матеріально-технічними ресурсами.

4. У ході виконання аналітичного дослідження нами проаналізовано видатки із загального та спеціального фондів державного бюджету, розраховано середню місячну заробітну плату педагогічних і науково-педагогічних працівників ЗВО з коштів загального фонду державного бюджету, середньорічний приведений контингент студентів та середню річну вартість підготовки одного здобувача за рахунок коштів державного замовлення.

5. Визначено, що впродовж досліджуваного періоду щорічно відбувалося зменшення касових видатків із загального фонду державного бюджету порівняно з попереднім роком: у 2022 р. – на 3,32 %, у 2023 р. – на 9,74 %. Найбільший обсяг поточних видатків загального фонду було спрямовано на оплату праці з нарахуваннями на заробітну плату працівників ЗВО. У 2023 р. середня заробітна плата педагогічного й науково-педагогічного персоналу стано-

Таблиця
Видатки на виплату стипендії студентам ЗВО у 2021–2023 рр.

Група ЗВО	Видатки на стипендію, млн грн			Абсолютне збільшення / зменшення, млн грн		Відносне збільшення / зменшення, %	
	2021	2022	2023	2022 до 2021	2023 до 2022	2022 до 2021	2023 до 2022
ЗВО м. Києва	747,83	1 073,48	997,18	325,65	-76,30	43,55	-7,11
ЗВО університетських міст	971,73	1 334,77	1 265,20	363,04	-69,57	37,36	-5,21
ЗВО міст – обласних центрів	905,04	1 197,56	1 172,05	292,52	-25,51	32,32	-2,13
ЗВО інших міст	236,54	300,46	290,01	63,92	-10,45	27,02	-3,48
Україна	2 861,14	3 906,27	3 724,44	1 045,13	-181,83	36,53	-4,65

Складено авторами за даними бюджетної звітності.

вила 18 674 грн у розрахунку на одну ставку. Вища за середню по Україні середня заробітна плата була тільки в групі ЗВО м. Києва (на 33,16 %). В інших групах вона була меншою від середнього значення, а саме: у групі ЗВО університетських міст – на 8,77 %; у групі ЗВО інших міст – на 10,65; у групі ЗВО міст – обласних центрів – на 13,62 %.

6. Розрахована середня вартість підготовки одного здобувача, який навчався за кошти державного бюджету, у закладах ЗВО системи МОН у 2023 р. становила 60 405 грн. У ЗВО

м. Києва цей показник перевищував середній по Україні майже на 30 %. В інших групах він був меншим за середній, зокрема у ЗВО університетських міст – на 5,2 %; у ЗВО інших міст – на 10,1; у ЗВО міст – обласних центрів – на 14,9 %.

7. Предметом подальших досліджень за окресленою тематикою має стати моделювання ефективності використання бюджетних коштів у сфері вищої освіти, а також прогнозування чисельності випускників закладів загальної середньої освіти, які будуть потенційними абітурієнтами ЗВО.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text).
2. Варналій З., Красільник О. Оптимізація фінансування державних вищих навчальних закладів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 5 (194). С. 6–13. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/194-5/1>.
3. Kovalenko Y., Porovych L. Фінансування закладів вищої освіти: проблеми та напрями вдосконалення в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1 (13). С. 150–159. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-1\(13\)-150-159](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-1(13)-150-159).
4. Hromovenko K., Tytska Y. Forming the development strategy of modern HEI. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 3. P. 42-50. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-42-50>.
5. Diversification of sources of financing higher education: the experience of reform in European countries / L. Lysiak et al. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary*. 2022. Vol. 12, Iss. 1, Spec. Iss. XXV. P. 143-147. URL: <http://www.magnanimitas.cz/12-01-xxv>.
6. Leshanych L., Miahkykh I., Shkoda M. Models of financing of higher education institutions in foreign countries. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 5. P. 145-150. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-145-150>.
7. Савченко І. Г., Чумак О. В. Модернізація державного механізму фінансування вищої освіти в умовах її реформування. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 3 (58). С. 85–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2017_3_14.
8. Ловінська Л. Г. Визначення вартості освітніх послуг. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 12–26. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2017_2_4.
9. Ловінська Л. Г., Парасій-Вергуненко І. М. Вартість освітніх послуг як базовий показник розподілу бюджетного фінансування між закладами вищої освіти. *Наукові праці НДФІ*. 2018. № 3 (84). С. 18–36. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2018_3_3.
10. Collins B., Fountain J. H., Dortch C. The COVID-19 Pandemic and Institutions of Higher Education: Contemporary Issues. 2021. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46666>.
11. Estermann T., Bennetot Pruvot E. Financially Sustainable Universities II: European universities diversifying income streams / EUA. 2011. URL: <https://www.eua.eu/resources/>

publications/405:financially-sustainable-universities-ii-european-universities-diversifying-income-streams.html.

12. Гапон В. В., Барабаш О. А., Читаєва К. Г. Інформаційні аспекти порівняльного аналізу використання коштів у сфері фахової передвищої освіти. *Освітня аналітика України*. 2024. № 1 (27). С. 5–22. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-1-5-22>.

13. Читаєва К. Г. Аналіз забезпеченості закладів вищої освіти науково-педагогічними кадрами в умовах воєнного стану в Україні. *Освітня аналітика України*. 2024. № 3 (29). С. 88–97. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-3-88-97>.

14. Особливості виконання державного замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні у 2022 році / В. В. Гапон та ін. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11 (17). С. 815–830. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-815-830](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-815-830).

15. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 № 1146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>.

16. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146 : постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/298-2024-%D0%BF#Text>.

17. Тижневі освітянські та наукові новини. *Верховна Рада України*. 2024. 24 берез. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/about_main/76508.html.

18. Законопроект про освітні гранти: коротко про головне. *Освіта.ua*. 2024. 5 лют. URL: <https://osvita.ua/vnz/91361/>.

Andrii Lytvynchuk

Ph. D. (Economics), Senior Researcher, SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, a.litvinchuk@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7523-558X>

Valentyna Gapon

Ph. D. (Pedagogical), SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, v.gapon@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Nataliia Pron

Ph. D. (Economics), SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, n.pron@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9413-8793>

Olena Barabash

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, o.barabash@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2545-0369>

Kateryna Chytaieva

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, k.chitaeva@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0688-8269>

ANALYSIS OF FINANCIAL SUPPORT FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS DURING THE ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Abstract. *This article focuses on the monitoring of financial support to higher education institutions (HEIs) that fall under the jurisdiction of the Ministry of Education and Science of Ukraine (MESU) and are funded through the budget programmes KPKVK 2201160 "Training of personnel by HEIs and ensuring the operation of their practice bases" and KPKVK 2201280 "Training of personnel by Taras Shevchenko National University of Kyiv". Based on a number of academic sources, the study examines the advantages and disadvantages of different higher education financing systems and analyses the main indicators that define the current state and development trends of HEIs in Ukraine and abroad. The European experience of implementing state budget financing mechanisms highlights the use of different economic models for allocating funds as part of higher education funding reforms aimed at aligning with international standards of educational quality. The study is grounded in annual financial and economic reports of HEIs from 2021 to 2023. The analysis was conducted across different HEI categories, including institutions in the city of Kyiv, university cities (Dnipro, Lviv, Odesa, Kharkiv), regional centres and other urban areas. The study defines the structure of state funding for HEIs within the MESU system and examines expenditures from both general and special state budget funds allocated to student education, staff salaries, scholarships and other related costs. The study also calculates the average annual number of students, the average monthly salary of pedagogical and scientific-pedagogical staff and the average annual cost of education per student.*

Ключові слова: *higher education, students in higher education, educational services, pedagogical and scientific-pedagogical staff, number of students, financial support, cost of training, salary.*

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On Higher Education* (Act No. 1556-VII, July 1). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

2. Varnaliy, Z., & Krasilnyk, O. (2017). Optimization of financing public higher education institutions in Ukraine. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 5(194), 6-13. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/194-5/1> [in Ukrainian].
3. Kovalenko, Y., & Popovych, L. (2021). Financing of higher education institutions: problems and directions of improvement in Ukraine. *Problems and Prospects of Economics and Management*, 1(13), 150-159. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-1\(13\)-150-159](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-1(13)-150-159).
4. Hromovenko, K., & Tytska, Y. (2018). Forming the development strategy of modern HEI. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(3), 42-50. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-42-50>.
5. Lysiak, L., Kachula, S., Zarutskaya, H., Hrabchuk, O., & Petrova, Ya. (2022). Diversification of sources of financing higher education: the experience of reform in European countries. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary*, 12(1, XXV), 143-147. Retrieved from <http://www.magnanimitas.cz/12-01-xxv>.
6. Leshanych, L., Miahkykh, I., & Shkoda, M. (2018). Models of financing of higher education institutions in foreign countries. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(5), 145-150. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-145-150>.
7. Savchenko, I., & Chumak, O. (2017). Modernization of state mechanism for higher education funding under reforms. *Theory and Practice of Public Administration*, 3(58), 85-90. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2017_3_14 [in Ukrainian].
8. Lovinska, L. (2017). Determining the cost of educational services. *Finance of Ukraine*, 2, 12-26. Retrieved from https://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2017_2_4 [in Ukrainian].
9. Lovinska, L., & Parasii-Verhunencko, I. (2018). The cost of educational services as the basic indicator of distribution of budget funding among higher education institutions. *RFI Scientific Papers*, 3(84), 18-36. Retrieved from https://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2018_3_3 [in Ukrainian].
10. Collins, B., Fountain, J. H., & Dortch, C. (2021). *The COVID-19 Pandemic and Institutions of Higher Education: Contemporary Issues*. Retrieved from <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46666>.
11. Estermann, T., & Bennetot Pruvot, E. (2011). Financially Sustainable Universities II: European universities diversifying income streams. *EUA*. Retrieved from <https://www.eua.eu/resources/publications/405:financially-sustainable-universities-ii-european-universities-diversifying-income-streams.html>.
12. Gapon, V., Barabash, O., & Chytaieva, K. (2024). Information aspects of comparative analysis of the use of funds in the field of professional non-tertiary education. *Educational Analytics of Ukraine*, 1(27), 5-22. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-1-5-22> [in Ukrainian].
13. Chytaieva, K. (2024). Analysis of the coverage of higher education institutions with scientific and pedagogical staff during martial law in Ukraine. *Educational Analytics of Ukraine*, 3(29), 88-97. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-3-88-97> [in Ukrainian].
14. Gapon, V., Lytvynchuk, A., Pron, N., Chymbay, L., & Popkova, L. (2023). Features of implementing a state order for the training of higher education students under conditions of martial law in Ukraine in 2022. *Current issues in modern science*, 11(17), 815-830. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-815-830](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-815-830) [in Ukrainian].
15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019). *On the distribution of state budget expenditures between higher education institutions based on the indicators of their educational, scientific and international activities* (Resolution No. 1146, December 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

16. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). *On amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1146 dated December 24, 2019* (Resolution No. 298, March 15). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/298-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

17. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024, March 24). *Weekly educational and scientific news*. Retrieved from https://kno.rada.gov.ua/news/about_main/76508.html [in Ukrainian].

18. Osvita.ua. (2024, February 5). *Draft law on educational grants: a brief summary*. Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/91361/> [in Ukrainian].